

April – mai 1940

100361

Av generalløytnant Paal Frisvold

Det er gått et år siden vi markerte 50-års minnet for det tyske overfallet på Norge den 9 april 1940. I forbindelse med denne markeringen utarbeidet generalløytnant Paal Frisvold en fremstilling av begivenhetene i april – mai 1940 som gir en oversikt og militære vurderinger som vil være av interesse både for de som opplevet krigen og for etterfølgende generasjoner. NMT er derfor glad for å kunne trykke general Frisvolds fremstilling i dette nummer.

Et forsvarsmessig i videste forstand uforberedt folk, ble natten mellom 8. og 9. april 1940 tatt på sengen. Tyske hærstyrker, vesentlig transportert på marinefartøyer og støttet av den gang verdens sterkeste flyvåpen, ble land-satt på en rekke steder på norsk jord. De kunne uten synderlig motstand etablere de brohoder de trengte for å bygge opp de styrker som etter ca to måneders strid kunne gjennomføre en okkupasjon av hele landet.

Hvordan kunne dette skje?

Hvilke interesser hadde de krigførende parter av Norge og norsk territorium og ikke minst: Hvordan kunne et så dristig foretagende, som det tyskerne innlot seg på, lykkes?

Det er tre faktorer i bildet:

- De vest-allierte,
- Tysland, og ikke minst
- Norges forsvarsmessige stilling ved krigsutbruddet.

Først vestmaktene synspunkter og planer

Helt fra krigsutbruddet i 1939 viste Storbritannia en særlig interesse for Norge.

Norskekysten var østre grense for sjøveien mellom de tyske havner og Atlanterhavet. Kontrollen av denne sjøveien var som i I. Verdenskrig, en hovedfaktor i den britiske blokade. Den norske «leden» gjorde det mulig å følge nøytralt farvann fra områder langt nord for polarsirkelen og helt ned til Skagerak. Fra Skagerak til de tyske baser var veien relativt sikker for britiske inngrep.

NMT nr. 4/91

Dette var en alvorlig lekkasje i den britiske blokade og voldte utvilsomt det britiske admiralitet stor bekymring. Allerede høsten 1939 overveiet Vestmaktene å gå til minelegging og/eller avpatruljering av de norske territorialfarvann for å gjøre blokaden mer effektiv. Forutsetningen for en slik sperring var at det ble gitt norsk samtykke, men dette gikk den norske regjering ikke med på.

Den 30. november 1939 ble Finland overfalt av Sovjet. Skandinavia kom da enda mer i forgrunnen som krigsskueplass. Vestmaktene ønsket å komme Finland til hjelp ikke bare ved å sende materiell, men også ved å sende avdelinger. Tropper ble trukket

sammen i England og Skottland for dette formålet.

Etter planen skulle hovedstyrken gå i land i Narvik og rykke frem langs jernbanen (ingen veg) til Kiruna og Gällivare (malmfeltene) og videre til Finland, mens andre styrker skulle sette seg fast i Trondheim, Bergen og Stavanger for å skaffe baser for et vest-alliert forsvar av Skandinavia i tilfelle tysk intervensjon. Store britiske og franske styrker skulle holdes i reserve for å settes inn hvis det kom til større kamphandlinger. Franskmennene var særlig interessert i denne planen da de gjerne ville skape et krigsteater på et annet sted enn Vestfronten.

Planen var et forsøk på å slå to fluer i ett smekk:

- a) hjelpe Finland og
- b) avskjære Tyskland's adgang til Atlanterhavet og den svenske jernmalmen.

Planen forutsatte norsk og svensk samtykke, men Norge og Sverige var ikke villig til å gå med på gjennommarsj da det kunne bringe dem inn i stormaktkrigen. Da Finland kapitulerte overfor Sovjet 13. mars 1940, var en viktig «moralisk» begrunnelse for intervensjon i Skandinavia bortfalt, og planen ble oppgitt. I stedet vendte vestmaktene tilbake til planen om en minelegging.

Den reviderte planen (operasjon WILFRED) gikk ut på at vestmaktene skulle overlevere Norge og Sverige en note hvor man beklaget seg over landenes nøytralitetspolitikk som etter vestmaktene mening bare virket til fordel for Tyskland. Deretter skulle norsk farvann minelegges på 3 steder uten varsel. Man antok da at Tyskland ville gjøre en motaksjon og «så snart tyskerne satte foten på norsk jord eller avslørte hva de aktet å foreta seg» skulle en fransk – britisk militær operasjon utløses (operasjon R 4).

Planene for WILFRED og R 4 ble godtatt av det allierte krigsråd 28. mars. De skulle settes i verk med minelegging 5. april. Da det kom til stykket, ble noteoverleveringen til

Norge og Sverige forsinket slik at minelegging ikke kom til utførelse før 8. april om morgenen. Men da var den tyske operasjon WESERÜBUNG allerede i gang.

Det ser ut til at vestmaktene vinteren 1940 var så opptatt med å tenke på sin egen aksjon overfor Norge og på den tyske reaksjon som måtte bli et resultat av den, at de ikke var tilstrekkelig oppmerksom på den mulighet at Tyskland kunne sette i gang en invasjon av Norge FØR mineleggingen var et faktum.

Dernest noen ord om tyske synspunkter og planer.

Storadmiral Raeder var den første av de tyske krigsledere som gikk inn for et angrep på Norge. Han la første gang saken frem for Hitler 10. oktober 1939. Hitler lovet å overveie hans forslag om «hvilken betydning det ville ha for ubåtkrigen å få baser på den norske kyst, for eksempel Trondheim». Nesten to måneder senere kom Raeder tilbake til spørsmålet, men på et annet grunnlag, idet han fremholdt at en tysk okkupasjon av Norge var den eneste effektive måte å blokere handelsrutene fra Norge til England på. En britisk okkupasjon ville dessuten sette kontrollen over Østersjøen i fare, og den var tysk sjøkrigsføring hovedsaklig avhengig av.

Norge på tyske hender ville vesentlig vanskeliggjøre en effektiv blokade av Tyskland. Likeledes ville et tysk herredømme over Norge gi en nærmest ubegrenset adgang til basering av den tyske ubåtkrig og av den kaperkrigsføring som i alle fall i de første krigsårene satte så sterkt preg på tysk sjøkrigsføring.

Norge på tyske hender ville også vesentlig kunne øke mulighetene for tyske luftoperasjoner mot Storbritannia. Flyvåpenet var i ferd med å bli en krigsavgjørende faktor og flyenes aksjonsradius økte stadig.

Strategiske hensyn, bl.a. hensynet til briteres herredømme til sjøs, gjorde det nødvendig å bygge planene for WESERÜBUNG på:

- hemmelighold av forberedelsene
- fart i gjennomføringen
- overraskelse mht. målet for operasjonen.

WESERÜBUNG skulle egentlig settes i verk 20. mars. Isforholdene i Østersjøen og Storebelt førte til at operasjonen ble utsatt til 9. april. Landsetting skulle da skje i Oslo, Kristian-

sand, Egersund, Bergen, Trondheim og Narvik – overalt kl. 0415.

I tillegg kom en luftlandsetting av tyske tropper på Sola, den første gang i krigshistorien fallskjermtropper har vært brukt i en selvstendig operativ rolle. I timene forut for «det norske folks sorte dag», 9. april 1940, var situasjonen den at både Tyskland og vestmaktene var i ferd med å gjennomføre militære operasjoner mot norsk territorium.

Vår forsvarsmessige stilling i årene mellom de to verdenskriger er det ingen grunn til å triumfere over. Militærvesen og forsvarsutgifter var ikke særlig populære i noe vesteuropeisk land. Andre spørsmål, sosiale og økonomiske, fanget i første rekke interessen, de samme ideologiske strømningene gjorde seg gjeldende overalt. Hele den demokratiske verden tok seg en rustningspause og skar ned på forsvarsutgiftene. Vi fulgte den samme linje, men vi gikk lengst – adskillig lengre enn de fleste.

Da situasjonen i 1930-årene tilspisset seg begynte de fleste stater – også småstater – å styrke sine forsvar. Norge som på forhånd hadde rustet lengst ned, gjorde intet eller så godt som intet.

Nasjonen som helhet var lunken. Den ville ikke helt nedlegge forsvaret, men heller ikke gjøre noe alvorlig for å bringe det i orden.

Vår marine var svak og i høyeste grad umoderne. Hæren hadde kortere øvelsestid og var dårligere utrustet enn i noe annet europeisk land. Således manglet Hæren helt såvel panser som panservern. De to flyvåpen – Hærens og Marinens – hadde praktisk talt ikke fly som kunne karakteriseres som krigsfly.

Da det tyske angrep kom 9. april var våre kystfestninger bare delvis bemannet, sjøminefelter var ikke lagt ut, og Hæren – bortsett fra noen få såkalte nøytralitetsvaktbataljoner – ikke mobilisert.

Derfor lykkedes det tyskerne gjennom sitt kupp stort sett å gjennomføre første fase av sin felttogsplan.

Vår nøytralitetspolitikk brøt sammen bl.a. fordi de forsvarsmessige forutsetninger for en slik politikk ikke var tilstede.

Norge var lamslått, militært sett. Ikke alene var Nord-Norge isolert fra de sydlige del av Norge, men også de enkelte deler av Sør-Norge var isolert

fra hinannen, slik at en sentral politisk og militær ledelse ikke var mulig. Mobiliseringsdepoter og magasiner befant seg i stor utstrekning i de deler av landet som var under tysk kontroll. Den alminnelige forvirring som preget alt og alle – sammen med Quislingregjeringens tilbaketrekning av mobiliseringsordren – gjorde ikke tingene lettere.

Den militære motstand som i første omgang ble prestert fra norsk side, var altså i forholdenes medfør meget beskjeden. Allikevel er det grunn til å trekke frem to tilfeller som skulle få avgjørende betydning for at kampen i det hele tatt ble tatt opp, og at vi kunne medvirke som krigførende, helt frem til den allierte seier i 1945.

Først våre små marinestyrkers og festningen Oscarsborgs fremragende innsats i Oslofjorden natten til 9. april. Senkningen av Blücher og andre tyske skip, muliggjorde at vårt Kongehus, Storting og Regjering rakk å komme seg ut av hovedstaden. – Dernest kampene på Midtskogen nær Elverum den påfølgende natt, da en improvisert styrke fra Infanteriets skyteskole i en kort men hektisk trefning stanset et nytt tysk forsøk på å sikre seg den politiske og militære ledelse. Uten Oscarsborg og seieren i den i og for seg beskjedne trefning på Midtskogen, er det sannsynlig at krigen i Norge hadde vært slutt allerede 10. april.

Fra 1. april 1940 tjenestegjorde jeg som adjutant hos Sjefen for Generalstabens, oberst Rasmus Hatledal. Første uke av april 1940 var en særlig vanskelig tid for Hatledal. Gang på gang foreslo han og maste på sine militære og politiske foresatte om mobilisering av Hærens feltavdelinger. Regjeringen som helt fram til 9. april ikke ville tro på at noe tysk angrep ville kunne finne sted, og med en utenriksminister som mest var opptatt av å protestere overfor den vestallierte mineutlegging, ville helt frem til overfallet fant sted, ikke gå med på noen form for mobilisering. Kommanderende general og generalstabs-sjefen var tilstede i Stortinget om kvelden 8. april, samme dag som Rio de Janeiro-episoden hadde funnet sted, da man diskuterte situasjonen. Ca. kl. 21 ringte oberst Hatledal fra Stortinget til generalstabens – jeg tok selv telefonen – og meddelte at det ikke ville bli tatt noen beslutning samme kveld, men at det skulle holdes et nytt møte neste dag. Generalstabens offiserer.

som var blitt igjen på sine kontorer og hadde gjort alt klart for utsendelse av mobiliseringsordrer, kunne gå hjem.

Da så det tyske angrep noen timer senere var et faktum, gikk regjeringen med på såkalt «stille mobilisering» av Hærens feltbrigader. Jeg hørte selv oberst Hatledal protestere mot «stille mobilisering». Men Ljungberg da, sa han, stille mobilisering betyr jo at hver man skal ha skriftlig ordre og det er det ikke tid til. Neste replikk kom fra Trygve Lie som også var tilstede: «Nå må vi gå og få oss no mat Ljungberg», og dermed strømmet de gjennom mitt kontor og forsvant. Da utenriksminister Koth noe senere på natten uttalte til NRK at alminnelig mobilisering var beordret, er det sannsynlig at han selv trodde det. I virkeligheten var det uttrykk for at han ikke visste hva han snakket om. Så kom Quislings tilbaketrekning av mobiliseringsordren, noe som ytterligere økte forvirringen. Og endelig, skulle vi sloss eller skulle

vi ikke? På Hamar 9. april om ettermiddagen valgte Stortinget en komité som skulle forhandle med tyskerne. Ut på dagen dagen etter, da Stortinget var kommet til Elverum, ble oberst Ruge innkalt til forhandlingskomitéen. Ruge forlot møtet med komitéen meget nedslått. Hans inntrykk var at flertallet var tilbøyelig til å gi etter for det tyske ultimatum. I sine opptegnelser fra juni 1940 sier han: «Da jeg kom tilbake til Terningmoen etter konferansen husker jeg at jeg sa til major Helset at det så ut til at spillet var tapt og at Regjeringen og Stortinget ville gi seg». Det som løste problemet var vel at tyskerne var psykoslogiske nok til å forlange at Vidkun Quisling skulle bli statsminister med det etterfølgende krystallklare NEI fra kong Haakon.

11. april var alt klart: Otto Ruge var blitt utnevnt til Kommanderende General.

Vi var i krig med Tyskland.

Og så!

Hva var det mulig å mobilisere i det sydlige Norge?

Jeg siterer fra general Ruge's egen beretning:

«Noen offisiell ordre om full mobilisering gikk aldri ut; en slik ordre hadde for øvrig heller ikke på langt nær kunnet gjennomføres, slik som forholdene var nå.

En del av regimentene hadde mistet alle sine beholdninger, noen hadde i behold enkelte av sine magasiner, men hadde mistet de øvrige. Andre avdelinger fikk sine beholdninger delvis ødelagt ved de tyske luftangrep 11. april. Store deler av det befall og mannskap som skulle møte befant seg innen tyskokkupert område, eller kunne ikke nå fram til sine mobiliseringsplasser på grunn av brudd i kommunikasjonene. Mange av disse meldte seg ved andre avdelinger, ofte ved andre våpenarter enn de selv tilhørte. Hertil kom så fra 11. april og utover et stadig stigende antall frivillige, tidligere kasserte eller «fritrukne», og unge gutter som aldri hadde eksersert, eldre menn hvis årsklasser ikke skulle vært innkalt. Og endelig, i de landsdeler hvor der var tyske tropper i nærheten, hadde man ikke tid til en ordnet mobilisering. Det gjaldt snarest mulig å få væpnet og satt inn de folk som møtte først, uten hensyn til hvilke avdelinger de normalt hørte hjemme ved.

Over hele Syd-Norge ble mobiliseringen under disse forhold mer eller mindre improvisert.

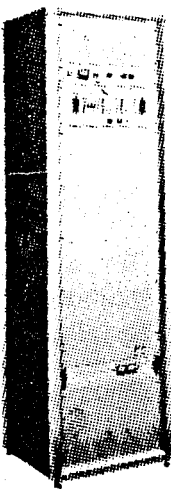
På denne måten oppsto disse avdelinger som det med rette gikk frasagn om, kompanier og bataljoner, tilfeldig og uensartet organisert, mangelfullt utstyrt, sammensatt av øvde og uøvde, gamle og unge, infanterister, dragoner, artillerister, flyvere og sjøfolk om hverandre i samme avdeling, under befall som ofte hørte hjemme helt andre steder og ved andre våpenarter, pensjonister og eldre vernepliktige offiserer ved siden av kadetter og nybakte sersjanter.

Det er forhåpentlig uten videre klart at slike avdelinger har sine svake sider. Ukjent som de var med hverandre og med sitt befall, ikke samøvd, ikke trenet for strid, måtte avdelingene bli temmelig «løse i fisken». Lite manøverdiktige, lite brukbare for angrep, helt uvante med artilleriild, luftangrep og panserangrep – de var langt fra slik som de burde vært for å sendes mot en så veltrimmet og

STRØMFORSYNING

**Konstruert og produsert i Bergen
for profesjonelle brukere på land og sjø:**

- LIKERETTERE
50A-300A
- STATISKE VEKSELRETTERE
10VA-12kVA
- FREKVENSONFORMERE
- STRØMFORSYNINGSSANLEGG
- NØDSTRØMANLEGG FOR
LYSRØRARMATURER

FERROTRON

AKSJESKIP

Fjosangervn. 66 · Postboks 2347 · Solheimsviken-Bergen · Tlf. (05) 296532

moderne rustet fiende som den tyske hær.

De avdelinger som etter hvert oppsto hadde således intet til felles med den mobiliseringshær våre planer forutsatte. Når det derfor i det sydlige Norge i det felttog som siden fulgte ofte gikk så som så, når det hendte at befal og soldater ikke holdt mål, og at hele avdelinger mer eller mindre gikk i oppløsning, skal vi ha disse forhold klart for oss.»

Det *militære* grunnlag for å ta opp kampen mot tyskerne var selvsagt hurtig og effektivt hjelp fra våre allierte. Slik hjelp ble også lovet som svar på våre inntrengende henstillinger. I telegram fra den britiske førsteminister av 14. april het det bl.a.:

«We are coming as fast as possible and in greath strength.»

Den norske overkommando's plan måtte derfor i første omgang ta sikte på å sikre allierte tropper muligheten for å komme på land. På grunn av Luftwaffe avsto det britiske admiralitet kategorisk å opptre mot Vestlandet. Det eneste praktisk tenkelige sted sør for Trondheimsfjorden var da Romsdalsfjorden inn til Åndalsnes og Dombås, hvorfra allierte forsterkninger kunne operere såvel sørover for å forsterke de norske styrkene, som nordover mot Trondheim.

Nord for Trondheim pekte området omkring Namsos seg ut som et brukbart sted for landsetting av allierte forsterkninger. Herfra kunne norske styrker i Nord-Trøndelag forsterkes og angrep settes inn. Den *hovedangrepsplan* general Ruge tok sikte på gikk derfor ut på – når forholdene lå til rette for det – en «knipetangsoperasjon» nordfra og sørfra mot Trondheim. Greide vi så å demme opp mot tysk fremrykning sydfra, kunne vi med Trøndelag og det vesentlige av Nord-Norge i behold, mobilisere nye tropper med materiell og annen hjelp fra de allierte.

Jeg gjengir her *hovedpunktene* i det direktiv general Ruge sendte ut 15. april:

«---- Hjelpeaksjon er under forberedelse og er lovet snarest. Under disse omstendigheter blir vår oppgave på Østlandet å vinne tid og holde det gående inntil hjelpen kommer, for da å kunne samvirke med de allierte tropper.»

Ideene for operasjonene i den første tid fremover er:

«---- Å føre et oppholdende forsvar i suksessive sperrestillinger som kan holdes med små styrker inntil vi har nådd en linje som vi kan holde gjennom lengre tid, mens hovedoperasjonen med alliert hjelp utvikler seg andre steder.

Denne linje blir omtrent over Dokka i Valdres, søndre utgang av Gudbrandsdalen, Rena i Østerdalen.

Jo lengre vi kan oppholde fienden i suksessive stillinger syd for denne linje, desto bedre tid får vi ----».

Begivenhetene skulle vise at forutsetningen for denne plan – for den saks skyld kanskje for en hvilken som helst plan – ikke var tilstede. På den ene side greide de norske avdelinger som skulle demme opp mot fremrykningen sydfra ikke sin del av oppgaven. Jeg har tidligere vært inne på årsakene til det. På den annen side var den allierte hjelpen ikke tiltrekkelig, hverken kvantitativt eller kvalitativt. Vi har ingen rett til å kritisere våre allierte for det. De var hverken dårligere eller bedre enn vi selv var.

Allerede 20. april var den linjen nådd som general Ruge's plan forutsette skulle holdes gjennom lengre tid. De norske avdelinger, som nå var temmelig slitne, greide ikke å holde denne linje, til tross for hjelp fra de først ankomne britiske tropper. Disse tropper besto alt vesentlig av forholdsvis utrent lett infanteri. Det vi trengte mest og først og fremst ba om – jagerfly, luftvern, panservern og artilleri – var ikke med.

I de følgende dager fortsatte tilbaketrekkningen nordover. Britiske tropper fortsatte å komme inn, og angrepsplanen mot Trondheim var fortsatt gyldig. Den 28. april – dagen etter at Hitler erklærte Norge krig – brakte imidlertid avgjørelsen. Den britiske sjef meddelte da general Ruge at operasjonene i Sør-Norge var oppgitt. Natten mellom 1. og 2. mai forlot de siste britiske tropper Åndalsnes. Kampen om Norge sør for Trondheim måtte gis opp. Regjering og overkommando flyttet til Nord-Norge.

Angrepet mot Trondheim skulle som jeg sa også føres nordra. Norske styrker holdt omkring 20. april stillingen ved nordenden av Trondheimsfjorden. Britiske og franske styrker ankom etter hvert via Namsos, og 26. april avtales med de allierte planene for det første innledende angrep mot tyskerne. På dette tidspunkt visste den britiske sjef at planen for evakue-

ring var under overveielse, men mente seg ikke berettiget til å betroe dette til sin norske kollega. Heller ikke 28. april da han får endelig ordre, underretter han den norske sjef som fortsetter å forberede det avtalte angrep. Først 2. mai, idet de allierte tropper går ombord for å forlate Norge, underretter han skriftlig sin norske medarbeider.

Den britiske sjefs opptreden vakte selvsagt bitterhet, men er forklarlig. Han representerte allierte interesser, ikke norske. Men den endrede situasjon førte til at kampene også i Nord-Trøndelag var slutt 5. mai.

Den situasjonen som 9. april hadde skapt, så på mange måter annerledes ut nordpå enn i Sør-Norge. Landsdelen var blitt helt avskåret fra landet for øvrig og fra Regjeringen og de militære og sivile sentralmyndigheter. Men dette var noe man på forhånd hadde regnet med og innrettet seg på, iallfall i de militære krigsforberedelser. Heldigvis viste de ledende seg straks situasjonen voksen. Divisjons-sjefen general Fleischer, som 9. april var på inspeksjon i Øst-Finnmark, satte derfra mobiliseringen i gang, og likeså overføring til Troms av en del av troppene i Øst-Finnmark. Under samarbeid med øverstkommanderende ledet den fungerende sjøforsvarssjef vaktholdet til sjøs og samarbeidet med de britiske myndigheter mens fylkesmann Gabrielsen overtok den sivile administrasjon med sete i Tromsø. Helt til Kongen og Regjeringen i mai kom til Tromsø, fungerte i praksis general Fleischer og fylkesmannen som en slags regjeringskommisjon for Nord-Norge, med alle en normal regjerings oppgaver og myndighet. De to menn løste sin oppgave, og fikk lojal støtte fra alle hold innen landsdelen.

Planene for de videre operasjoner

Som forholdene lå annerledes an i Nord-Norge enn i Sør-Norge, så var også oppgaven her en annen. I syd hadde oppgaven vært defensiv: med underlegne krefter å oppholde stadig økende styrker som hadde herredømme i luften og som hadde sikret sine transportveier så noenlunde. Her nord var oppgaven offensiv, å angripe og ødelegge en fiende, som nok ville bli en hard nøtt å knekke, og som allerede i de første dager hadde vist at han

greide fjellet, kulden og snøen like godt som oss, men som dog ikke var sterk nok til å gripe offensiven for alvor. En fiende av begrenset styrke, som snart ville bli tallmessig underlegen, etter hvert som 6. divisjons avdelinger ble mobilisert og gruppert og allierte tropper kom til. En fiende som manglet artilleri og fly, mens vi hadde litt av begge deler, og etter hvert ville kunne skaffe oss mer ved de alliertes hjelp – håpet vi iallefall.

Og endelig, en fiende som var isolert her, – at tyske tropper og kampfly sydfra skulle gripe inn her nord kunne man inntil videre se bort fra. – Uansett hvordan det måtte gå sydpå, kunne det derfor synes så og si matematisk sikkert, at vi før eller siden måtte seire her i Nord-Norge.

Denne vurdering av situasjonen kom til å prege de norske og alliertes handlinger i tiden fremover. Man tok en ting av gangen, uten forhastede

skritt som fienden kunne dra nytte av. Nå i april var det bare skiavdelinger, altså bare norske avdelinger, som i det hele tatt kunne operere utenfor selve kystlinjen. De norske tropper måtte starte operasjonen alene. General Fleischer ville gjøre dette under slike forhold at hans uøvde avdelinger ikke i starten skulle risikere tilbakeslag; sin ilddåp burde de få under mest mulig gunstige forhold. Han kunne heller ikke gjøre hvert enkelt skritt framover lengre enn at redskapen holdt, dvs. at forsyningstjenesten greide å følge med under de vanskelige forhold oppe i fjellene.

23. – 24. april startet det første norske angrep. Målet var å gjøre et sprang over fjellene fra Lavangen – Salangen over i Gratangsdalen. (En halv britisk bataljon besatte en replistilling som sikkerhet mot tilbakeslag). Avdelingene kom opp i snøstorm på fjellet, en av de norske bata-

ljoner ble revet opp ved et tysk motstøt og led svære tap. Men sluttresultatet ble dog at tyskerne 26. april oppga Gratangsdalen. Det første skritt var lyktes, selv om det hadde kostet. I de følgende dager ble de tyske sikringsstyrker presset videre bakover. Det neste skritt gjaldt Bjerkvik. Operasjonen var kombinert, norsk-alliert. Fra nord, over fjellet, angrep de norske tropper og de franske alpejegere. Fra sjøen ble Bjerkvik bombardert av en britisk flåtestyrke, mens to bataljoner av fremmedlegionen og en tropp lette franske stridsvogner ble landsatt vest for Bjerkvik. En polsk bataljon skulle også være med og kom veien over fjellet vestfra, men for sent til å bli med i selve striden. Angrepet fant sted 12. – 13. mai og lyktes. De tyske avdelinger nord for fjorden ble jaget opp i fjellet. I de følgende dager ble de her drevet innover mot jernbanen. Først 28. mai etter langvarige forhandlinger og diverse utsettelse, fulgte neste skritt, angrepet på Narvik – på ny en kombinert operasjon. Mens en britisk flåteavdeling bombarderte byen, gikk en norsk bataljon og to bataljoner av fremmedlegionen under kommando av sjefen for de franske tropper i Nord-Norge, general Bethouart, i båter over sundet fra Øyjord, støttet av artilleri fra trakten Øyjord – Bjerkvik. Dette angrep var høydepunktet av operasjonen mot Narvik. Det lyktes. Narvik var atter en norsk by, om enn sørgelig ødelagt, og med havnen full av senkede fartøyer. Og de tyske tropper var nå, som det syntes definitivt, drevet opp i fjellet og dømt til undergang.

Det gikk ikke slik. Begivenhetene annensteds hadde endret situasjonen.

Mens norske og allierte tropper langsomt arbeidet seg fram mot Narvik og tyskerne presset på nordover Hålogaland, var de tyske hærer 10. mai gått til angrep på vestfronten og flommet inn over Holland, Belgia og Frankrike. De alliertes stilling her på vestfronten ble snart kritisk, 29. mai begynte den engelske evakuering fra Dunkerque for alvor.

Under disse forhold fikk de alliertes «øverste krigsråd» og ledelsen i London andre ting å tenke på enn Nord-Norge. Allerede 26. mai fikk de allierte sjefer i Nord-Norge et vink om å forberede seg på å evakuere – uten å underrette den norske ledelsen om dette. Den norske ledelse var mer og mer kommet til at nå gjaldt det å få likvidert general Dietls styrker og få

DUNLOP

**VELG IKKE DEKK
TILFELDIG!**

**Dekkene er avgjørende
for din sikkerhet
og bilens kjøre-
egenskaper.**

**VI ER SPESIALISTER
OG GIR DEG
KVALIFISERT VEILEDNING**

RISHAUG
Brødrene Rishaug AS

NYHAVNA TRONDHEIM Tlf. 07. 531680
BREKSTAD-STJØRDAL-LEVANGER-STEINKJER-FAUSKE

ALT TIL BILEN

Narvikområdet i vår hånd før det ble for sent. De resonerte som så, at hvis først Narvik og Ofotbanen var fast på norske og allierte hender, skulle det meget til at de allierte helt ville oppgi en politisk og militært så betydningsfull posisjon.

Fra norsk side ble derfor i slutten av mai og i begynnelsen av juni presset på for å få dette siste støt mot general Dietl i gang. At dette ville bli nådestøtet var tyskerne like klar over som vi. Samtidig ble det stadig tydeligere at de allierte forberedte en tilbaketrekning, iallfall av deler av sine styrker.

Slutten

2. juni oppsøkte en engelsk forbindelsesoffiser fra London general Ruge og meddelte i fortrolighet at Nord-Norge skulle evakueres. Datoen var ennå ikke fastsatt, værssituasjonen ville avrjøre dette. Generalen lot ham ekspedere et telegram til London, hvor han på ny fremholdt betydningen av å holde Nord-Norge, iallfall først å likvidere de tyske styrker ved Ofotbanen, men beslutningen var definitiv. Neste dag var general Fleischer og Ruge i Tromsø til konferanse med Regjeringen. Beslutningen var tatt, Kongen, Regjeringen og Stortingspresidenten ville dra til England for å fortsette som krigførende.

At vi ikke kunne fortsette kampen i Norge uten alliert støtte var klart. Uten fly, uten luftvern, uten sjøstridskrefter til å dekke kysten ville en fortsatt kamp bare betydd ødeleggelse av Nord-Norge. Vi hadde forøvrig heller ikke nevneverdig ammunisjon igjen til å fortsette kampen med.

Vi skulle altså kapitulere, når Kongen og Regjeringen var vel ute av landet og de allierte evakuert. Da fartøyer og fly som kunne gå over havet, skulle følge med til England. Kampen i Norge var endt, kampen om Norge fortsatte. Hva kan vi så si var fasit av felttoget i Norge for 50 år siden? Av kamp, slit og – nederlag.

Det er ingen grunn for oss nordmenn til å overdrive vår egen innsats. Forutsetningene for forsvar mot verdens den gang største krigsmakt, var bare i liten grad til stede, selv om vi hadde vært mobilisert på forhånd.

Mange viste seg ikke å holde mål, det gjaldt befal, menige og politikere.

Allikevel. Det ble mange steder kjempet tappert, også der hvor forholdene lå dårligst til rette eller kanskje

nettopp der. Og våre tropper i Nord-Norge som fikk anledning til å mobilisere så noenlunde etter oppskriften, de viste hva norske avdelinger var verd.

Nord-norske bondegutter og fiskere med fra 48 – 72 dagers militærutdanning, opererte i flere uker i snø og fjell under forhold hvor hver eneste patron, hver eneste matbit, alt de trengte, måtte bæres frem på ryggen. De ble berøvet seierens lønn, ikke på grunn av sin egen innsats, men på grunn av utviklingen på andre fronter.

Tross alle vanskeligheter, tross vår

egen uforberedhet, tross all elendighet underveis, hadde vi holdt det gående i to måneder. Uten at sammenligningene er fullt ut gyldige, vil vi minne om at Frankrike ga opp etter halvannen måned, Polen etter en måned, Holland og Belgia, Hellas og Jugoslavia etter enda meget kortere tid.

Vår militære innsats i 1940 var grunnlaget for den fortsatte kampen om Norge – på hjemmefronten, i handelsflåten og ved våre væpnede styrker ute.

□

Vi har godt utvalg i:
Sjøkart - Båtportkart - Veikart
Bøker til båten - Bøker om seiling
Prospektkort til alle anledninger

Sverre Johnsen

Boksenteret i Fredrikstad

Tlf: 09-31 35 73

Drivstoff — Smøremidler — Fyringsoljer

Kvalitet — Kunnskap — Service